

SZIKLAKIBÚVÁSOK, KŐFALAK

A legszebb páfrányfajok életfeltételeit biztosítják a vékony talajú, sziklás élőhelyek. Szinte minden sziklán megtalálható az **édesgyökerű páfrány** ► (*Polypodium vulgare*), az **aranyos és a kövi fodorka** ▼ (*Asplenium trichomanes*, *A. ruta-muraria*), a hólyagos páfrány (*Cystopteris fragilis*).

édesgyökerű páfrány

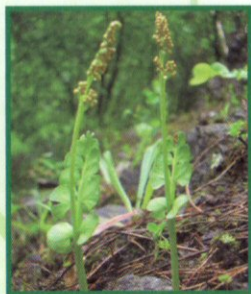

aranyos fodorka

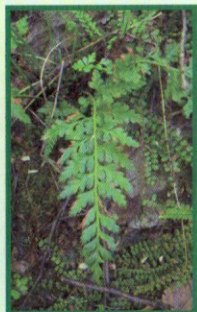
Jóval ritkább, így nehezebben fellelhető a **kis holdruta** ▼ (*Botrychium lunaria*), a **fekete fodorka** ▼ (*Asplenium adiantum-nigrum*) vagy a **dárdás vesepáfrány** ▼ (*Polystichum lonchitis*).

A napsütötte sziklák virágos növényei közül a sárga len (*Linum flavum*), a közönséges méreggyilok vagy vadpaprika (*Vincetoxicum officinale*) és a **csillagos őszirózsa** ▼ (*Aster amellus*) a legfeltűnőbbek.

Napsütötte területeken gyakran megfigyelhető az erdei sikló (*Elaphe longissima*), a fűrge és a fali gyík (*Lacerta agilis*, *L. muralis*).

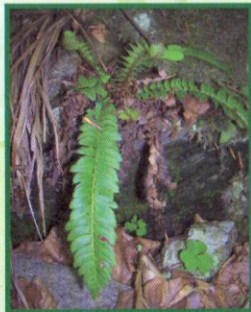
kis holdruta

fekete fodorka

csillagos őszirózsa

dárdás vesepáfrány

Kép és szöveg: Keszei Balázs

A Kőszegi kistérség – Írott-kő Natúrpark
TERMÉSZETI ÉRTÉKEI

GESZTENYÉSEK, GYÜMÖLCSÖSÖK

bodzaszagú ujjaskosbor

A szelídgesztenye (*Castanea sativa*) igen jellegzetes fajafa a tájnak. Eredete meggyőzően ma sem tisztázott. Sokak szerint őshonos növény, más botanikusok azonban a római korban Pannóniába betelepített fának tartják. A gesztenye, a gesztenyekultúra és a gesztenyeligetek, mint élőhelyek elválaszthatatlanok Kőszeghegyaljától. Itt él az apró zöld színű virágokkal rendelkező békakonty (*Listera ovata*), a **bodzaszagú ujjaskosbor** ◀ (*Dactylorhiza sambucina*), a pompás, akár térdmagasságú **bíboros kosbor** ▼ (*Orchis purpurea*) is. A városhoz közeli könnyen

melegedő, déli hegyoldalokon él egyik legszebb orchidea fajunk az **adriai sallangvirág** ▼ (*Himantoglossum adriaticum*). Ízletes körte, szilva, alma, berkenyetermő gyümölcsösök kaszált gyepei adnak otthont – Magyarországon egyedül Cák-Velem környékén – az alpesi tarsókának (*Thlaspi alpestre*). Rokonfajától könnyen elkülöníthető feltűnő, lila színű porzóival.

bíboros kosbor

Hasonló élőhelyen található az **őszi füzértekerics** ▶ (*Spiranthes spiralis*) is. Ennek az apró termetű kosborfélelnek a virágjaira és a teljes virágzatára is jellemző a spirális. Zárt kertekben él az egyik legszebb orchideafajunk.

adriai sallangvirág

őszi füzértekerics

HEGYVIDÉKI, PATAKMENTI ÉGERLIGETEK

Hazánkban csak a Kőszegi-hegység titokzatos völgyeiben él a hármastevelű kakukkortoma (*Cardamine trifolia*). A patakmenti magaskórósok jellegzetes fajai a kora tavasszal virágzó, majd nyáron akár 50-80 cm átmérőjű, ernyőként is használható leveleket nevelő **fehér és vörös acsalapu** ▶ (*Petasites albus*, *Petasites hybridus*). **A struccpáfrány** ▼ (*Matteuccia struthiopteris*)

struccpáfrány

névét strucc tollra emlékeztető, fotoszintetizáló leveleiről kapta. Akár másfél méterre is megnőhetnek. Keményfaligeterdők ismert virága a **tavaszi tőzike** ▼ (*Leucojum vernalis*), mely a Kőszegi-hegység égerligeteiben él. A patakpartok, erdei vízfolyások mentén gyakori a **mocsári gólyahír** ▼ (*Caltha palustris*).

Hegy patakok halfajai: a sebes pisztráng (*Salmo trutta fario*), a sujtásos kűsz (*Alburnoides bipunctatus*) és a ritkaságszámba menő botos kőlontra (*Cottus gobio*). A kétélteűek közül a legfeltűnőbb képviselő a **foltos szalamandra** ▼ (*Salamandra salamandra*).

foltos szalamandra

fehér acsalapu

Minden egyes példányt egyedi mintázata különít el a fajtársaktól. Szintén sárga rajzolatú faj a sárgahasú unka (*Bombina variegata*), melyet erdei pocsolákban, vízállásokban is megtalálhatunk.

tavaszi tőzike

mocsári gólyahír

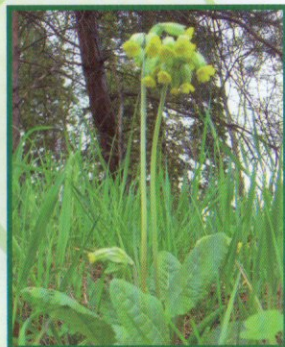

szártalan kankalin

Bár területileg a gyepek aránya jóval az erdőké alatt marad, gazdag természeti kincseikkel mégis azokhoz hasonló szépségűek. Nemcsak a kaszálóréteken, hanem erdőségeken, utak mentén, árokparton is megtalálhatjuk a **szártalan kankalin** ◀ (*Primula vulgaris*), ritkábban a **tavaszi kankalin** ▼ (*Primula veris*) virágzó töveit. Az egyes virágokba pillantva néha a bibét, máskor a porzókat látjuk magasabbnak. A kankalinok

nemzetségében az önbeporzás elkerülését a különböző magasságú ivarlevelek (bibe, porzó) biztosítják.

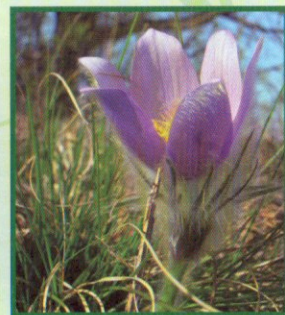
A hűvös márciusi, áprilisi éjszakákat fedőszőrökből álló bundácskákban vészlik át a **fekete és a leánykörtörcsin virágai** ▼ (*Pulsatilla pratensis* ssp. *nigricans*, *Pulsatilla grandis*)

tavaszi kankalin

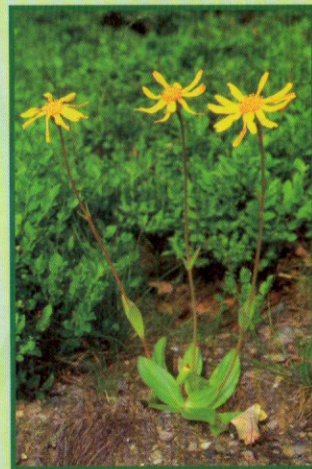
fekete körtörcsin

leánykörtörcsin

A **hegyi árnik** ▶ (*Arnica montana*) illóolajat, gyantát, keserűanyagokat tartalmazó gyógynövény. Izzasztól, fertőtlenítőnek régóta alkalmazzák a gyógyászatban.

Élőhelyeinek visszaszorulása mellett épp a fentiek okozták azt, hogy Magyarország mai területén nem találhatók meg e fajnak természetes állományai. Mindenütt kipusztult. Az aktív természetvédelem azonban visszatelepítette a Kőszegi-hegységbe. Júniusban csodálhatjuk törékeny virágzását.

hegyi árnik

Ekkor virágoznak a szegfűfélék is. Nevükben a szeg szó rejlik, ami a hegyesedő csészébe futó szíromlevelek alakjára utal. A magyar és a barátságsegű (*Dianthus pottederae*, *D. carthusianorum*) virágai tömött csomókban, a **mezei szegfű** ▶ (*Dianthus deltoides*) virágai magányosan helyezkednek el.

mezei szegfű

agár sisakoskosbor

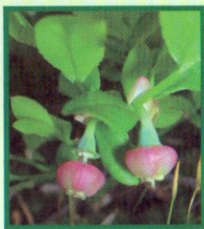

sömörös pettyeskosbor

A hegyi réteknél otthon a legtöbb kosbor fajnak is. Leginkább déli kitettségű lejtőkön virágzik a változatos virágszínű **agár sisakoskosbor** ◀ (*Anacamptis morio*), a kicsi virágú **sömörös pettyeskosbor** ◀ (*Neotinea ustulata*), a tömött, tojás alakú virágzattal rendelkező **tarka pettyeskosbor** ▶ (*Neotinea tridentata*).

tarka pettyeskosbor

fekete áfonya

Akár ismerős valaki ezen a tájon, akár csak tanulmányából tud a Kőszegi-hegységről, említések az erdő jut eszébe. Az erdők döntő többségében a tölgyek mellett a gyertyán, a szelídgesztenye, a mádcseresznye és az egyes fenyőfajok uralkodnak. A kőszegiek kedvesen bariszőlőnek nevezik és a múltban „fésűvel” gyűjtötték az erdeinkben mindenféle gyakori fekete áfonya ▲ (*Vaccinium myrtillus*) ízletes gyümölcsét.

A gyertyános tölgyesek szép orchideája a kétlevelű sarkvirág (*Platanthera bifolia*) ▲, a bizarr nevű széleslevelű nőszőfű ► (*Epipactis helleborine*), és a kardos, a fehér, a piros madársisak ▼ (*Cephalanthera longifolia*, *C. damasonium*, *C. rubra*). Az orchidea kifejezés

piros madársisak

hallatán a legtöbb embernek a nőnap, különleges ajándék vagy a trópusok és üvegházak virágsodái jutnak az eszébe (esetleg a vanília nevű növény, ami szintén orchidea, kellemes íz- és illatanyagokkal). Kevesen tudják csak, hogy e különleges növénycsalád (magyar néven: kosborfélék), képviselői Magyarországon, sőt Kőszeg környékén is előfordulnak. A hazai orchideák a magyar növényvilág „rejtőzködő kincsei”. Általában kis termetűek, talajlakók. Kedves virága az üde lombdöfknek a kikeleti hóvirág ► (*Galanthus nivalis*) és a gyöngyvirág (*Convallaria majalis*). Szépségükért sokszor csokorba szedésükkel „fizetnek”, pedig megpillantásuk az erdő mélyén nyújt igazán maradandó élményt.

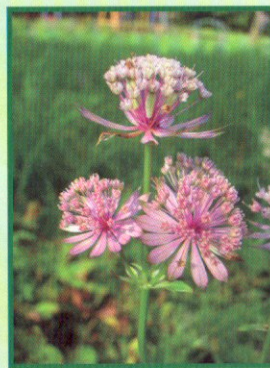
kétlevelű sarkvirág

széleslevelű nőszőfű

kikeleti hóvirág

nagy völgycsillag

Az öreg tölgyek derekát gyakran díszíti a felfutó borostyán (*Hedera helix*). Egy növényen kétféle lomblevélalakot is találunk: a virágzat közelében tagolatlan, ovális alakúak a levelek, míg a hajtás más részein hármasan karéjosak. A nyári erdei utakat járva igazi virágszőnyeg fogadja a látogatót. Az enyvecske (*Viscaria vulgaris*) neve magáért beszél. Szára néhány rövid szakaszon ragacos tapintású, így felfele igyekvő torkos rovaroknak többször is meg kell gondolni, hogy érdemes-e a szárra ragadás kockázatát vállalni. A nagy völgycsillag ▲ (*Astrantia major*), a ligeti aggófű ► (*Senecio nemorensis*), a sárga és piros gyűszűvirág ▼ (*Digitalis grandiflora*, *D. purpurea*) csak egy-egy kiragadás a legfeltűnőbb fajok közül.

A gerinctelen fauna jeles és szép képviselői a veszélyeztetett fajok listáján is szereplő erdei szitakötő (*Ophiogomphus cecilia*) és alpesi sáska (*Miramella alpina*).

A fekete gólya (*Ciconia nigra*) rendszeres fészkelő a Kőszegi-hegységben. Fehér tollú rokonától eltérően zárt erdőségekben, embertől távol érzi jól magát. Ne zavarjuk! Az utóbbi néhány évben újra megjelen

lent és fészkelő madárrá vált a holló (*Corvus corax*), Európa legnagyobb teljesen fekete tollazatú madara.

piros gyűszűvirág

Az öreg tölgyek derekát gyakran díszíti a felfutó borostyán (*Hedera helix*). Egy növényen kétféle lomblevélalakot is találunk: a virágzat közelében tagolatlan, ovális alakúak a levelek, míg a hajtás más részein hármasan karéjosak.

A nyári erdei utakat járva igazi virágszőnyeg fogadja a látogatót. Az enyvecske (*Viscaria vulgaris*) neve magáért beszél. Szára néhány rövid szakaszon ragacos tapintású, így felfele igyekvő torkos rovaroknak többször is meg kell gondolni, hogy érdemes-e a szárra ragadás kockázatát vállalni. A nagy völgycsillag ▲ (*Astrantia major*), a ligeti aggófű ► (*Senecio nemorensis*), a sárga és piros gyűszűvirág ▼ (*Digitalis grandiflora*, *D. purpurea*) csak egy-egy kiragadás a legfeltűnőbb fajok közül.

ligeti aggófű

A táj madárvilágának jellegzetes vonása, hogy számos jellegzetesen hegyvidéki faj fészkel itt, mint a süvöltő (*Pyrrhula pyrrhula*), a búbos cinege (*Parus cristatus*), a kis légykapó (*Ficedula parva*), a tüzesfejű és a sárgafejű királyka (*Regulus ignicapillus*, *R. regulus*).

farkasboroszlán

A magyar közephegységek legmagasabb természetes övezetét a bükkösök alkotják. Amikor a Kőszegi-hegység bükköseiben sétálunk az oszlopos, szürke törzsű, néhol évszázados fák alatt, a természet katedrálisában érezhetjük magunkat. A lombkorona oly mértékben zárt, hogy a fényviszonyok csak árnyéktűrő aljnövényzet kialakulásának kedveznek. A talajközeli növényvilág képviselői még lombfakadás előtt kezdenek virágozni és így megfelelő mennyiségű fényhez jutni. Kora tavasszal itt virágzik a

farkasboroszlán ▲ (*Daphne mezereum*). Rózsaszínű virágai miatt a népnyelv tavaszi orgonának nevezi. A Stájer-házak környéki erdőkben nyáron érleli piros színű mérgező, de igen dekoratív bogyóit.

A farkasölő sisakvirág ► (*Aconitum vulparia*) szintén mérgező növény. Zöldessárga sisakra emlékeztető virágai nyúlánk fürtökben állnak. Írottkőalji szurdokerdeink humuszos talaján nő.

farkasölő sisakvirág

A széleslevelű harangvirág ◀ (*Campanula latifolia*) igazi különlegesség a Kőszegi-hegység növényvilágában. Magyarországon csak a Bükk hegységben és itt láthatjuk természetes előfordulását.

széleslevelű harangvirág

fecsketárnics

A fecske kiterjesztett szárnyairól kapta nevét a fecsketárnics ◀ (*Gentiana asclepiadea*). Nyárvégén, őszelőn az erdőszegélyeken szinte az útra hajlanak enciánkék, nagy virágai.

A nyugat-magyarországi bükkösök egyik legutazottabb és ismertebb növénye az erdei ciklámen ▼ (*Cyclamen purpurascens*) a Kecseugrató környékén a leggyakoribb.

Ebben az időszakban már termést érlel a legtöbb cserje, így a magas hegységek lehetőségét hordozó piros bogyójú fürtös bodza ▼ (*Sambucus racemosa*) is.

erdei ciklámen

Gyakran megfigyelhető madárfajok a harkályfélék. A fekete és a fehérhátú harkály (*Dryocopus martius*, *Dendrocopus leucotus*) is költ itt. Öreg bükkösökben él, rokonaitól eltérően faodvakban költ a kék galamb (*Columba oenas*).

Az emlősök közül igazi különlegesség az alpesi cickány (*Sorex alpinus*) előfordulása. Aprócska testét puha bársonyos szőr fedi, orra mozgékony, szemei aprók.

fürtös bodza

A kiadvány a Green Mountain projekt keretében készült.

Fő partner

Macerata
Provincia (IT)

Partnerek

Monti Sibillini
Nemzeti Park (IT)

Herzegovina-Neretva
Megye (BA)

Kőszegi Kistérség
(HU)

Szlovák
Környezetvédelmi
Ügynökség (SK)

AREC Raumberg-
Gumpenstein (AT)

Smolyani Régió (BG)

Pljevlja Város
Önkormányzata
(MNE)

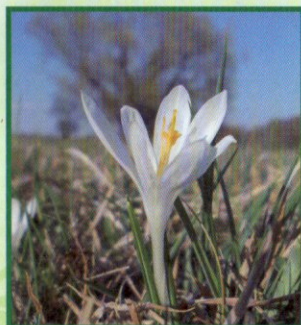
Sölkotäler Nemzeti
Park (AT)

Epiruszi Régió
(GR)

Romsilva (RO)

fehér sáfrány

A nedves réteken él – Magyarországon csak Kőszeg környékén – a **fehér sáfrány**. ◀ A *Crocus albiflorus* évelő, hagymagumos faj. Virágzásakor mindössze 4-6 cm magas, egy virágot fejleszt. A magashegységekben elterjedt. Hazánkba – a **zergeboglárral** ▼ (*Trollius europaeus ssp. demissorum*) és annyi más fajjal együtt – folyóvizek közvetítésével kerülhetett.

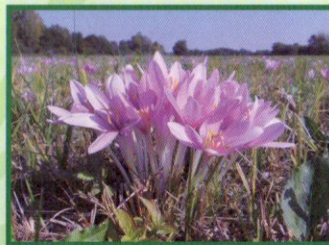
széleslevelű ujjaskosbor

zergeboglár

A jó vízellátottságú kőszegi Alsóréték tavasszal a **széleslevelű ujjaskosbor** ▼ (*Dactylorhiza majalis*) és a szibériai nőszirmom (*Iris sibirica*), ősszel pedig az

őszi kikerics ▼ (*Colchicum autumnale*) virágzásakor a legpompásabbak. Szerényebben meghúzódó ritkasága a réteknél a **kenyérbél cickafark** ▼ (*Achillea ptarmica*)

őszi kikerics

kenyérbél cickafark